

MEMÒRIA ARQUEOLÒGICA DE LA INTERVENCIÓ
EFFECTUADA AL CARRER DE LA VOLTA D'EN DUSAI, 5
DE BARCELONA (BARCELONÈS)

Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 089/18

Dates intervenció: 3-14 de setembre de 2018

Núm. Expedient DGPC: R/N 470 K121-NB 2018/1-22484

Arqueòleg director de la intervenció:
José Manuel Espejo Blanco

Mataró, setembre 2018

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA
2. INTRODUCCIÓ
3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ARQUEOLÒGIQUES
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ
6. METODOLOGIA
7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I DE LES TROBALLES
8. CONCLUSIONS
9. BIBLIOGRAFIA
10. FITXES DE LES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES
11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA
 - 11.1. Documentació Planimètrica
 - 11.2. Documentació fotogràfica

1. FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer de la Volta d'en Dusai, 5
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella – Barri de la Ribera (Barcelona)
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ETRS89	X: 431697.8 Y: 4581762.3 Z: 3,80 m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	3-14 de setembre de 2018
PROMOTOR	Urban Modum, S.L.
EQUIP TÈCNIC	Direcció: José Manuel Espejo Blanco

2. INTRODUCCIÓ

Aquesta memòria recull els resultats de la intervenció arqueològica (Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona: 089/18) efectuada arran el projecte de reforma i rehabilitació que s'ha d'efectuar a la finca número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai, al barri de La Ribera, districte de Ciutat Vella **[Fotografies 1-3]**. Els treballs han estat promoguts per l'empresa Urban Modum, S.L. i portats a efecte per la constructora Xedex, S.A.

L'afectació del subsòl d'aquets treballs de rehabilitació es centren bàsicament en l'execució del fossat d'un ascensor i una petita rasa per a una nova cimentació de reforç d'una paret ja existent. El lloc es troba inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un destacat valor, doncs es troba relacionat amb un sector històric important per a Barcelona. Amb aquesta actuació es compleixen les exigències de la Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català i el Decret 78/2002 del Reglament de Protecció del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic.

La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòleg José Manuel Espejo Blanco, de l'empresa ATICS, S.L., Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric, la qual ha facilitat tot el material necessari per a dur a terme la intervenció, i ha estat sotmesa a la supervisió del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat i del Servei d'Arqueologia de Barcelona, que en va redactar el projecte d'intervenció arqueològica.

Les tasques arqueològiques es van desenvolupar entre els dies 3 i 14 de setembre de 2018.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC¹

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al nord-oest per la serra de Collserola (que culmina a 512 m al cim del Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció nord-sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

El Barcelonès comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, és a dir, entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen a la mar. Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: Collserola i el Pla de Barcelona, que és a on s'ubica la ciutat de Barcelona, i per tant és la unitat morfològica que ens interessa.

El Pla de Barcelona és limitat per la Serralada de Collserola, i a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc que és el punt més elevat, pels turonets dels Ollers, del Tàber, de les Fazies, de la Bota, fins el turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la

¹ SOLÉ (1963); PALET (1994).

morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El Pla inclinat, els turons arran de mar, i el pla de baix, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins. Aquesta acció sedimentària de la plataforma presenta una sèrie de característiques que ha permès definir-la com un procés cíclic. Sembla que allà on l'efecte dels torrents no ha estat tan violent, es poden diferenciar tres nivells que es superposen quasi sempre en el mateix orde i que es repeteix cíclicament unes tres vegades, és per aquest motiu que se'l coneix com "tricycle". Aquests nivells son de baix a dalt:

- Argiles vermelles de procedència col·luvial i que seria la conseqüència d'un sòl format en condicions de clima semblant al de les regions tropicals humides, es a dir, una fase humida i una altra de seca.
- Llims groguencs d'origen eòlic, loes, i que sembla que es formarien amb un clima sec i fred.
- Per últim, trobem el tortorà, aquestes crostes calcàries s'haurien format en períodes de transició entre els dos climes anteriors, és a dir, més humit que durant el loess perquè hi hagués circulació de carbonat càlcic, però més càlid que el primer nivell, per tal que s'evaporés l'aigua.

En aquest nivells anirien incidint els diferents torrents i rieres, encaixant-se i produint formacions al·luvials i col·luvials de llims i argiles poc consolidades, la qual cosa explicaria l'aparició esporàdica de llengües de còdols i graves que trenca aquest cicle.

4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I ARQUEOLÒGIQUES²

Els orígens de la ciutat de Barcelona se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que resta emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon, *lato sensu*, a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir, la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins el tercer recinte fortificat de la ciutat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc, tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadrada, de carrers amples, planificada a la segona meitat del segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocat les muralles que impedièren el creixement urbanístic de Barcelona.

La intervenció s'ha desenvolupat al barri de La Ribera (districte de Ciutat Vella), concretament al carrer de la Volta d'en Dusai, 5. El barri de la Ribera, antiga Vilanova del Mar, va ser el centre econòmic de la ciutat entre els segles XIII i XV, presidit per la

² ALBERCH (1999); DD.AA. (1984);
AJUNTAMENT DE BARCELONA: <https://ajuntament.barcelona.cat/ciutatvella/ca/el-districte-i-els-seus-barris>;
GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA: <http://enciclopedia.cat/EC-GEC-0055350.xml>
THEROS (2016): https://www.ara.cat/suplements/diumenge/Voltes-arcs_0_1657034291.html

basílica de Santa Maria del Mar, quan la riba del mar arribava realment a tocar el barri. Va ser el centre de la vida senyorial de la ciutat dels segles XIII i XIV, quan els grans mercaders hi van fer els seus palaus, com els que encara es conserven al carrer de Montcada. L'antic barri queda actualment inclòs en el barri de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera, dins el districte de Ciutat Vella .

Es divideix el barri en dos sectors, un la Ribera més proper a la Via Laietana i un altre conegut actualment com el Born. El Born antigament era conegut com la Ribera del Rec Comtal i ara és delimitat pel Passeig de Picasso, el carrer de la Princesa fins al carrer del Rec, el Passeig del Born, Santa Maria de Mar, el Pla de Palau i l'Avinguda del Marquès de l'Argentera. Aquesta zona, el Born, que s'estén al voltant de Santa Maria del Mar fou construïda als afores de la muralla primitiva i fou anomenada la Vilanova o Vilanova de Mar. En aquest sector es troba el carrer de la Volta d'en Dusai, on s'ha fet la intervenció arqueològica.

El barri va perdre importància quan el centre econòmic es va desplaçar cap al barri de la Mercè i el nou port el segle XVI. El 1716, després de la derrota a la Guerra de Successió, Felip V manà d'enderrocar parcialment aquest barri —que s'havia distingit en la llarga resistència que li oferí Barcelona— per tal de construir-hi una fortalesa militar (1716-19) ideada per l'enginyer militar Verboom, autor del projecte del nou barri de la Barceloneta que havia d'allotjar la població foragitada de la Ribera. Així, el 1716 es posà la primera pedra de la Ciutadella, en el baluard del Rei, aquell que mirava cap a la ciutat, i el 7 de març de 1717 es finalitzaren els remats dels baluards del Rei, de la Reina i del Príncep, i fou a partir d'aquest moment que s'iniciaren els enderrocs de 42 carrers i 1.015 habitatges del barri de la Ribera (a compte dels mateixos propietaris expropiats sense indemnització), deixant així lloc a l'esplanada de la fortalesa, per fer la fortalesa de la Ciutadella i la gran esplanada defensiva al seu voltant. En total aquesta construcció va comportar la destrucció del 17% de Barcelona i el desplaçament del 20% de la població de la ciutat. La Ciutadella va ser enderrocada el segle XIX i les esplanades es van tornar a urbanitzar. S'hi van fer l'actual parc de la Ciutadella i l'antic mercat del Born, on s'han trobat i excavat restes de les cases enderrocades després del 1714.³ El 1869 la Junta Revolucionària, per iniciativa del general Prim, donà els terrenys de la ciutadella a la

³ El jaciment del Born representa el 3% de tot el que es va enderrocar i, per tant, és molt més gran i s'estén fora del límits de l'antic mercat (ARTIGUES, FERNÁNDEZ, 2014).

ciutat, que els urbanitzà i convertí, amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona (1888), en el parc de la Ciutadella.

El barri de la Ribera ha estat des de l'antiguitat una zona caracteritzada per la seva proximitat al mar. En un primer moment, aquesta zona costanera estava formada per aiguamolls on hi desembocaven nombroses rieres, entre les quals destaca la de Merdança o riera de Sant Joan, que seguia el curs aproximadament per l'actual Via Laietana i desembocava en una zona molt propera a l'església de Santa Maria del Mar. A partir dels segles X-XI es comença a ocupar de manera estable la zona fora muralles de la *Colonia Julia Augusta Faventia Paterna Barcino*, amb l'aparició de nous nuclis de poblament, anomenats burgs o vilanoves. Aquests barris es van anar configurant a partir del moment en què Barcelona va necessitar expandir-se fora del recinte romà —el barri fou suburbi extrem fins 1438 i el 1513 quedà protegit pel baluard marítim de llevant—. Fins al segle XIV aquesta zona va creixent des del punt de vista urbanístic, econòmic i social fins a configurar-se com una unitat administrativa, anomenada el Quarter del Mar, i d'altra banda la més poblada de la ciutat. Es constitueix doncs, un barri pescador i mariner que acabarà assimilant les principals funcions portuàries i es convertirà en l'autèntic motor de la ciutat. Amb l'esplendor del comerç marítim del segle XIII, durant l'època de Jaume I, el nucli es va anar consolidant i s'hi van concentrar la major part dels oficis de la ciutat, com ho demostra la toponímia (Espaseria, Mirallers, Agullers, Esparteria, Sombrerers, Abaixadors, Caputxes, etc.) i alguns serveis bàsics de la infraestructura urbana (escorxadors, molins, tints, etc.). L'esplendor d'aquest barri es va mantenir fins a la davallada del tràfic comercial a la Mediterrània al segle XVI. La situació es va agreujar amb la guerra i posterior enderrocament de mig barri per construir-hi la ciutadella.

Cal destacar el gran canvi que va patir el barri a començaments del segle XVIII. La construcció de la Ciutadella va provocar la destrucció d'una part important del barri, concretament l'àrea situada a ponent de l'església de Santa Maria del Mar. Aquest enderroc es va realitzar entre el mes de juliol de l'any 1715 i finals de l'any 1718 i va comportar una densificació de la resta del barri, així com un canvi definitiu del traçat del Rec Comtal pel carrer que actualment porta el seu nom. L'edificació medieval es va substituir al llarg de la segona meitat del segle XVIII, en què les manufactures de teixits es van instal·lar als carrers de la zona i aquesta expansió va crear una nova demanda de

mà d'obra i habitatge. L'enderrocament de les muralles i la realització de l'Eixample van influir en la proletarització del barri durant el segle XIX. Això va suposar un atapeïment del barri amb la presència de fàbriques tèxtils, que a poc a poc, davant la manca d'espai, es van anar traslladant al Raval o fora muralles. La creació de l'Eixample, com en altres ciutats d'Europa, va produir un procés de substitució dels habitants del nucli antic que pertanyien a la classe benestant per immigrants que ocupaven habitatges subdividits, amb una manca evident dels serveis indispensables, que amb el pas del temps es van deteriorar força. Moltes cases nobles van ser dividides perquè hi visqués la gent obrera, amb un empobriment notable de les condicions de vida. El carrer de la Princesa es va obrir l'any 1835 (anava de la plaça Nova al carrer del Comerç) en un intent d'oxigenar la zona. Els actuals barris de Sant Pere i Santa Caterina van quedar definitivament separats, de manera transversal, del barri de la Ribera, amb realitats molt diferenciades a nord i sud d'aquest carrer. És en aquest moment que també s'enderroca la Ciutadella, deixant únicament dempeus la capella militar. I l'última gran obra que podem situar en aquest barri és la construcció del mercat del Born entre els anys 1873 i 1876, que respon a un projecte de l'arquitecte Josep Fontserè i Mestres.

En la primera dècada del segle XX hi va haver un esdeveniment cabdal, el pla urbanístic que va donar lloc a la construcció de la Via Laietana; 2.199 habitatges es van enderrocar i 82 carrers van desaparèixer totalment o parcialment amb el cost social que tot això va suposar. La Via Laietana va suposar el trossejament de la unitat urbanística del centre històric en dues meitats diferenciades: d'una banda, el barri Gòtic, i, de l'altra, els barris de Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera.

Alguns llocs notables des d'un punt de vista arquitectònic i històric són:

- La Llotja gòtica de la qual es conserven el Saló de Contractacions i la Sala dels Cònsols sota la façana neoclàssica del segle XVIII. Està situada entre les places d'Antonio López i el pla de Palau però en els seus millors temps era situada arran de mar.
- La basílica gòtica de Santa Maria del Mar es va construir com a mostra del poder econòmic dels habitants del nou barri, entre els anys 1329 i 1383, sota la direcció de Berenguer de Montagut.
- L'antic Mercat del Born.

- El Jaciment del Born.
- El Fossar de les Moreres.
- Palaus del Museu Picasso.
- El Museu de Cultures del Món.

La intervenció es va desenvolupar al número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai. Aquest carrer va quedar dins l'àrea de cases i carrers enderrocats el 1715 (GARCÍA, 2014). De fet, els edificis que es troben al costat d'aquesta finca presenten en les llindes de portes i finestres les dates de 1722 i 1724 **[Fotografies 4 i 5]**, és a dir, dates que confirmen que es van aixecar poc després de la demolició. No obstant, fem notar que en aquest mateix carrer, a la finca que fa cantonada amb el carrer Esparteria (número 6 de la Volta d'en Dusai i número 11 d'Esparteria), es pot veure gravat en la biga de fusta que fa de llinda de la porta principal, l'any 1698 sota una creu grega —senyal que indica que l'immoble era habitat per creients practicants— **[Fotografies 6 i 7]**.

Són molts els carrers de Ciutat Vella que porten el nom de “volta”, degut al fet que al llarg de l'Edat Mitjana el creixement demogràfic i la falta d'espais va provocar una forma arquitectònica encara visible a la ciutat com són les voltes o els arcs, que, fent passar el carrer per sota dels edificis, permetien guanyar metres per als domicilis que es prolongaven per damunt. Segurament, el barri amb més alta presència d'arcs és la Ribera. I més n'hi hauria si no fos per l'obertura de la Via Laietana. Dels que han sobreviscut destaca el carrer tripartit de la Bòria-Corders-Carders, on segurament es localitza la major concentració de voltes. Les seves voreres acullen carrers com la Volta d'en Colomines, el carrer d'en Civader, Semolers, Candeles, Boquer, Sant Jacint, dels Cecs de Sant Cugat o el de Montanyans. A la Ribera també s'hi amaga la Volta de la Perdiu, cantonada amb Sant Pere més Baix, anomenada així perquè abans allotjava parades on venien menuts de xai (perdiu, freixura o tripa). O l'Arc dels Jueus, cantonada amb Portal Nou, que va rebre aquest nom perquè hi residien els jueus conversos. Així com el carrer de Cremat Gran, també anomenat carrer de la Rata per un rosegador de notables dimensions que va causar el pànic entre els assistents a la processó del Corpus. I l'Arc de Sant Vicenç, batejat en memòria de sant Vicent Ferrer. El Born està farcit d'arcades, com la Volta dels Tamborets, la Volta d'en Bufanalla, la Volta d'en Dusai o el carrer de la Formatgeria. Una presència que continua davant de Santa Maria del Mar amb el carrer de les Caputxes, pel carrer d'Argenteria amb els carrers de Grunyí, Gíriti i

Brosolí. I pels carrerons de les Orgues i de les Trompetes, a l'actual carrer del Consolat de Mar, últims vestigis del que van ser les famoses Voltes dels Encants.

INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES

La zona intervinguda ha estat objecte de nombroses intervencions arqueològiques en els últims anys. A continuació exposem les més significatives:

- L'any 1966⁴, es procedí a realitzar una intervenció arqueològica a la basílica de Santa Maria del Mar, espai molt proper a l'actual projecte. Amb motiu de les obres de restauració de l'altar i retaule barroc a l'església de Santa Maria del Mar, es va engegar una excavació arqueològica. Les obres contemplaven la construcció d'un nou altar i d'una cripta soterrània en el propi presbiteri.

En un primer moment es va procedir a l'enderroc de les runes que quedaven del retaule barroc. Posteriorment es va practicar una rasa en el centre del presbiteri per tal d'estudiar el terreny, però la necessitat de construir una cripta va permetre rebaixar tota l'àrea que ocupava de manera metòdica per nivells arqueològics. D'aquesta manera es va poder documentar diverses fases cronològiques d'utilització de l'espai.

La més antiga corresponia a un ús cementirià, amb una cronologia tardoantiga, entre els segles IV-VI. En total es va documentar 102 enterraments, els quals es presentaven en estructures de tàgules (en caixes o en cobertes de doble vessant), en àmfores, i alguns en caixes de fusta, que ja havien desaparegut però de les quals es conservava restes de fustes carbonitzades i de claus. Cal destacar la presència de *formae* i d'agrupacions de *formae* que podrien interpretar-se com a mausoleus familiars. També es va documentar un nivell d'*opus signinum* que cobria algunes de les tombes. Les tombes es distribuïen en diverses orientacions, encara que amb un predomini de l'orientació de nord-oest a sud-oest. Per damunt d'aquestes sepultures, excavades en sorres, es va documentar un estrat de terra argilosa que semblava cobrir la necròpolis a modus de túmul. Al mateix nivell que la necròpolis es va documentar diverses estructures compostes per murs de pedres irregulars i morter de cal i fang que es van

⁴ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/1842>

datar com anteriors al segle XIV, ja que alguns dels fonaments del temple gòtic els havien retallat. Aquestes estructures havien estat aprofitades per una construcció posterior, però encara en època medieval i de la qual no es va arribar a concretar la seva funció. Es tractava d'una paret orientada en sentit transversal al presbiteri que presentava una longitud de 12,75 m i una amplada de 0,55 m. S'havia construït amb carreus de tamany desigual en fileres horitzontals, i la part més ampla del mur s'havia alçat amb obra de maçoneria i entre elles es podia observar pedres esculpides aprofitades d'altres obres. En el centre de la paret s'obria un portal de 1,27 m d'ample amb muntants de pedra i un esglaó, i en una altra zona existia una part d'un arc de mig punt que havia estat tapiat en una reforma posterior.

D'època moderna es va documentar dos grans pilars fets de morter de cal i pedra, que amb el seu enderroc es va poder recuperar diverses restes arquitectòniques aprofitades. Aquestes pilars es van datar del segle XVII-XVIII. Un d'ells va servir de fonamentació de l'altar major. De l'altre no es va poder concretar la seva funcionalitat ja que no estava relacionat amb cap estructura.

A l'extrem sud-oest de l'excavació s'estenien varies sepultures construïdes amb parets de pedres i maçoneria dels segles XVII-XVIII. Aquestes havien estat netejades de restes humanes i desproveïdes de les seves laudes en el moment de construir el nou presbiteri en un nivell superior.

- L'any 2001⁵, i a prop del present projecte, es va dur una intervenció arqueològica a la zona del passeig del Born i els entorns de l'església de Santa Maria del Mar (Plaça de Montcada, carrer Sombrerers i Plaça del Fossar de les Moreres). Va consistir en la realització de 8 rases i 12 sondejos per tal de documentar possibles restes arqueològiques, que presentaven diferents orientacions i dimensions.

Les rases 4, 5, 6 i 7 i els sondejos 2, 5, 7 i 8 van proporcionar resultats positius. Així doncs, gràcies a l'excavació arqueològica realitzada, es van conèixer noves dades sobre la dinàmica històrica del barri de la Ribera, i més concretament dels entorns de la basílica de Santa Maria del Mar. L'evidència més antiga que es va poder documentar va ser la part de la necròpolis romana de Barcino, que se situa cronològicament entre

⁵ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/685>

els segles IV-VI d.n.e. A la rasa 4, que transcorre paral·lelament al Passeig del Born, es van poder documentar diferents restes arqueològiques. Una inhumació en àmfora, feta amb dos recipients diferents (L.R.A. i Keay LXII) que va donar una cronologia aproximada del s. VI d.n.e. Els altres dos individus inhumats que es van documentar estaven en fossa simple i no tenien cap material ceràmic associat. Tot i així es creu que formarien part de la mateixa necròpolis d'època tardana. A tocar d'aquesta inhumació, cal esmentar l'existència d'un paviment de terra piconada, que es relacionava amb un possible camí i que pel material que el conformava (àmfora Keay VII) es va poder datar dels segles IV-V d.n.e. Les petites dimensions de la rasa no van permetre conèixer la orientació d'aquest i per tant no se'l va poder identificar amb seguretat com a tal. Podria tractar-se d'un *rudus*, o d'un paviment de camí o via del tipus anomenat via terrena. Cal tenir present que aquests dos elements urbans, camí i necròpolis, en època romana solien, en molts casos, estar intrínsecament relacionats. Així doncs, aquest jaciment es trobaria situat dins la gran zona de necròpolis existent en el nord-est de la ciutat de Barcino, en la seva àrea suburbana. Aquest cementiri estaria situat immediatament després de les muralles, a banda i banda d'un eix viari importantíssim, el ja citat brançal de la Via Augusta, fossilitzat en els actuals carrers de Corders i Carders.

Les diferents troballes realitzades tant al nord com al sud d'aquest eix, s'estenien per l'actual sector de Ribera, però semblen no ocupar-lo totalment.

És probable que la necròpolis estigués organitzada a partir de diversos elements de referència: el precedent de l'existència d'una necròpoli altimperial que devia estructurar-se al voltant de la via principal que es dirigia vers al nord, l'existència d'alguns camins secundaris, la topografia de la zona, possibles llocs de culte més primitius... Així ens ho evidencien la localització d'enterraments marcant alineacions, concentracions de tombes, diferents estructuracions espacials de la necròpolis.

Els límits d'aquesta extensa àrea cementerial vindrien marcats per les mateixes muralles de la ciutat; per la banda de muntanya, la plaça Antoni Maura (pel costat més proper a l'Avinguda de la Catedral); per la zona de mar s'aproparia pràcticament fins a l'antiga platja; i, en direcció Besòs, es prolongaria per diferents sectors isolats com per la zona del Born o l'Avinguda de Francesc Cambó.

La següent època que va quedar reflectida en la intervenció arqueològica és la medieval. Es tractava d'un mur que es va trobar a la rasa 5 i que formava part de la basílica de Santa Maria del Mar, a tocar de les escales de la porta del C/ dels Sombrerers. Altra vegada, tant les escasses mesures de la rasa, com la manca de relacions estratigràfiques respecte la façana de l'església, van fer molt difícil la interpretació d'aquesta estructura. Per una banda, la del carrer Montcada, el mur quedava totalment tallat i per l'altra s'hi adossava un dipòsit de factura moderna. A més, estava cobert per les escales actuals d'accés a la basílica, també de factura moderna. Així doncs, només es pot esmentar que per la seva factura, de petits carreus lligats amb morter de calç, es podria relacionar amb el mateix moment de construcció de l'església, la qual es situa entre els anys 1329 i 1350. I ja per acabar, es van documentar restes d'època moderna, i més concretament del setge que va patir la ciutat de Barcelona, per les tropes de Felip V, l'any 1714. El sondeig que es va realitzar en una de les cantonades del Fossar de les Moreres va permetre localitzar una part de la fossa on van ser inhumades les víctimes del setge. La disposició, en total desconexió, en què van ser detectades les restes antropològiques van confirmar el fet que els cadàvers van ser abocats i que en molts casos el seu estat de descomposició ja devia ésser molt avançat.

També cal fer esment d'una altra zona on va aparèixer el mateix tipus de restes. Es tractava d'una petita part d'una fossa, documentada a la Rasa 4 i molt propera a l'entrada de llevant de Santa Maria del Mar. Tot i que la fossa més important es trobaria al Fossar de les Moreres, se'n deurien realitzar d'altres de similars i properes al fossar.

- També l'any 2001⁶, es va efectuar una nova intervenció al subsòl del Passeig del Born i els entorns de l'església de Santa Maria del Mar (Placeta de Montcada i Plaça del Fossar de les Moreres).

Aquests treballs van permetre documentar una seqüència d'utilització d'alguns espais de l'actual barri de la Ribera al llarg de la història. Les evidències més antigues van correspondre a una necròpolis tardorromana que s'estenia des del lloc que avui ocupa Santa Maria del Mar fins al mercat del Born.

⁶ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/687>

Es van localitzar un total de 24 enterraments amb una distribució molt variable. Pel que fa a la tipologia de les tombes es van documentar tres models: enterraments en fossa simple, enterraments en caixa de fusta i per últim enterraments infantils en àmfora. El material arqueològic associat a aquests estrats va ser molt poc i estava format majoritàriament per fragments de ceràmica comuna romana força rodats, ceràmica africana de cuina i fragments d'àmfora de procedència africana i tarraconense. El següent període cronològic corresponia a l'època altmedieval. Es tractava de quatre enterraments documentats a la Placeta de Montcada, dels quals, només un tenia fossa. Les restes ceràmiques associades corresponien majoritàriament a olles de cos globular i perfil en S. També es va trobar algun fragment de ceràmica espatulada dels segles IX-X. Aquestes inhumacions es trobarien vinculades, per la cronologia i la seva situació, a l'espai de sagrera de Santa Maria del Mar, ja documentada al segle X. Per últim, el període cronològic més modern del qual se'n va tenir constància seria una data molt concreta, el 1714. Al Fossar de les Moreres s'hi va poder excavar una petita part de la gran fossa on van ser inhumades les víctimes del setge de la ciutat de Barcelona per les tropes de Felip V. La disposició en que es van trobar les restes antropològiques van confirmar el fet que els cadàvers van ser abocats. Per tal de fer una aproximació al número d'individus inhumats es va decidir comptabilitzar les diàfisis, epífisis proximals —caps de fèmur— i epífisis distals —còndils— drets i esquerres. El número més elevat va correspondre a epífisis distals esquerres, donant 13 com a N.M.I en una superfície de 4 metres cúbics. Del mateix moment de colmatació de les fosses es va documentar gran quantitat de ceràmica.

- Un altra intervenció al carrer de l'Esparteria, de menor entitat, va estar motivada per la reforma del local del número 8.⁷ Es va realitzar un rebaix de tota la superfície d'entre 0,50 i 0,60m de fondària. A banda del seguiment preventiu es va dur a terme una cala de caràcter informatiu, i el repicatge de tres dels murs del local. L'excavació arqueològica destaca per l'elevat nombre d'estructures localitzades en un espai no massa gran. La fase més antiga la tenim representada per dos murs força arrasats que situem al segle XIII. La factura i amplada d'un d'ells que va paral·lel a la línia de façana actual ens podria indicar que estava associat a un edifici anterior a la urbanització definitiva de cases i carrers que ens ha arribat fins l'actualitat. Durant els treballs es va documentar com al segle XIV l'espai es transforma amb la construcció de tres pilars

⁷ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/3809>

units per arcs de mig punt i es produeix a la vegada l'arrasament de la fase anterior. Ens trobaríem davant d'un espai obert i d'un sol cos estructural que devia formar part d'un edifici anterior. Entre els segles XIV i XV es produeix una altra transformació es produeix un tancament i compartimentació de la superfície amb la construcció de murs de carreus. Els tres pilars documentats queden integrats com a elements de la nova construcció. A partir d'aquest moment baix medieval són diversos els elements posteriors que es documenten. Per exemple un pou que es situa entre el segle XV i principis del segle XVI, un altre pou que es situa al segle XVII. L'última fase constructiva correspondria al segle XIX i principis del XX.

- EL BORN Centre Cultural i de Memòria:⁸

No podem deixar de fer menció del jaciment arqueològic més important que alberga aquesta zona, com és el Born CCM. Són nombroses les intervencions que s'han desenvolupat en aquest punt de la ciutat. Destaquem dos: L'any 1991 es va desenvolupar una excavació en extensió a la Plaça Comercial el resultat de la qual va ser la documentació d'un fragment del barri de la Ribera (25 cases i 8 carrers), destruït l'any 1717, i per sota de les cases es van documentar 32 enterraments de dues necròpolis diferents.⁹ I per últim, la gran intervenció en extensió que va posar al descobert la major part de l'actual jaciment del Born es va desenvolupar entre els anys 2001 i 2002. Es van excavar una part d'11 illes de cases, 9 carrers i un tram del rec Comtal (ARTIGUES, FERNÁNDEZ, 2002; DD.AA. 2014).

⁸ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/684>

⁹ CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA: <http://cartaarqueologica.bcn.cat/1557>

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Les motivacions per les quals s'ha fet necessari un seguiment arqueològic es deu, com ja hem comentat més amunt, al fet que les obres es desenvolupen en un espai inclòs en una "Zona d'Interès Arqueològic" d'un eminent valor històric, interès donat per la presència d'estructures arqueològiques de diferents èpoques molt significatives atès que es troba relacionat amb un sector històric rellevant de la ciutat. En el cas concret que ens ocupa, aquest interès es troba justificat per:

- Es troba dins una de les zones pertanyent als límits del *suburbium* de la ciutat romana.
- Es troba en un àrea on s'han documentat enterraments d'època romana, i un possible espai industrial associat a un forn d'àmfores d'un centre d'explotació agrícola.
- A l'entorn d'aquesta zona s'ha documentat una extensa necròpolis tardorromana.
- És a l'interior del recinte medieval de Barcelona, al costat de mar. Forma part de l'àrea d'ampliació de la ciutat medieval, amb una proximitat evident a Santa Maria del Mar. Al voltant del temple es desenvolupà el barri marítim conegut com La Ribera, que en aquesta zona conserva força bé els trets medievals.

Els objectius immediats es centren doncs en documentar les possibles restes arqueològiques que puguin aparèixer durant la realització del forat d'un nou ascensor i una petita rasa de cimentació d'una paret ja existent, en el marc del projecte de reforma i rehabilitació de la finca número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai.

6. METODOLOGIA

Per a aconseguir els objectius marcats és necessari adoptar una metodologia sistemàtica i que se'ls adeqüi. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix amb el propòsit d'entendre la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició dels diferents estrats. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diversos processos sedimentaris i postdeposicionals que s'han anat produint al llarg del temps a la zona afectada. Sota aquestes premisses, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona intervinguda utilitzant per a fer-ho el sistema d'Unitats Estratigràfiques (UE), que es pot seguir a E.C. HARRIS (1990) i A. CARANDINI (1997), sistema acceptat àmpliament i secundat a Catalunya des de fa tres dècades (TRÓCOLI, SOSPEDRA, 1992). Aquest mètode permet analitzar de forma individualitzada cadascuna de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents unitats estratigràfiques es detalla en una fitxa. Aquí s'hi registren tots els paràmetres que permeten la seva correcta identificació i descripció, així com també la seva relació física respecte a la resta de les unitats estratigràfiques del jaciment.

La identificació d'una UE s'estableix mantenint l'ordre estricte d'aparició durant el procés d'excavació i es duu a terme generalment utilitzant una clau de dos, tres o quatre dígits, començant tota la seqüència numèrica per el número 10, 100 o 1000, en funció de la magnitud de la intervenció a realitzar. Aquesta forma de procedir s'utilitza amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o algun tipus d'interferència en cas que, durant el procés, sorgeixi una estratigrafia complexa que obligui a acumular unitats estratigràfiques.

Quant al mètode d'intervenció immediata respecte als treballs que s'estaven realitzant, hem seguit el del control visual directe. La tasca d'excavació del subsòl s'ha dut a terme manualment en tots els casos, amb martell elèctric. L'arqueòleg director estigué present observant els treballs amb la finalitat de comprovar l'existència d'estructures arqueològiques que poguessin sortir.

La documentació de la intervenció es completa amb les fitxes de les unitats estratigràfiques, i un registre gràfic que inclou documentació planimètrica i una selecció fotogràfica de les evidències més representatives del desenvolupament dels treballs.

7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I DE LES TROBALLES

Els treballs arqueològics eren subsidiaris de les obres de rehabilitació i reforma de la finca número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai, al barri de La Ribera, districte de Ciutat Vella. En principi els treballs d'afectació del subsòl es centraven en l'excavació del forat d'un ascensor i l'execució d'una rasa de recalçament d'una paret ja existent. En tots dos casos, les obres s'han realitzat en un espai d'uns 14 m², al que s'accedeix per una porta situada al costat de l'entrada principal de l'edifici, la que dona a les escales de la finca **[Fotografies 3 i 8]**.

Caixa de l'ascensor [Fotografies 9-12]

Es tracta d'un forat rectangular amb unes dimensions d'1'90 x 1'50 x 1'30 m de fondària, situat a la cantonada nord d'aquest espai. En el procés d'excavació s'han documentat les cimentacions dels murs originals nord (UE 14 i 15) i oest (UE 12 i 13) de la finca **[Fotografies 13 i 14]**. Es tracta de cimentacions fetes amb pedres de mitjanes dimensions, majoritàriament sense treballar, unides amb morter de calç de color ataronjat.¹⁰ A la cota final d'1'30 de fondària no es va arribar al final d'aquesta fonamentació.

L'estratigrafia documentada en aquest forat va ser la següent **[Fotografia 15]**:

UE 10: La pavimentació actual, formada per rajoles, una capa de tela asfàltica i el ciment pòrtland que li serveix de sustentació. Té uns 30 cm de potència i es situa a uns 3'80 m s.n.m.

UE 11: Petit estrat de terra solta, de només uns 8 cm de potència, de color grisenc, amb restes de deixalles.

UE 20: Estrat que apareix per sota de UE 11, i que amortitza un dipòsit. És un paquet de terra argil·losorrenca, solta, de color marró fosc, amb abundant presència de runa i pedres de mitjanes dimensions. Va proporcionar algun fragment de ceràmica contemporània (fragment de plat del segle XX) i fragments de rajoles de cuina o bany molt modernes (segle XX).

¹⁰ Encara que els alçats (UE 23 paret nord; UE 24 paret oest) d'aquestes parets estaven arrebossades amb morter i una capa de pintura blanca, es va poder documentar la seva factura en un punt on aquesta capa s'havia després. Estava obrat amb carreus sense treballar o lleugerament desbastats, amb incrustacions de maons massissos, tot unit amb morter de calç de color ataronjat.

UE 22: És l'estrat que es troba per sota de la UE 20, i tot sembla indicar que es troba retallat per la rasa (UE 18) del dipòsit. Presenta matriu argilosa, compacte, de colors marrons i grisencs, amb material constructiu (fragments de maons massissos, teula àrab, morter, etc.). Dissortadament no va proporcionar cap resta de cultura material que pogués servir per a datar-lo, però, en qualsevol cas, sembla que l'estrat s'entregava al mur de cimentació de l'edifici, i no estava retallat per aquest; això indica que és un farciment posterior a l'obra de principis del XVIII, i que la seva cronologia se situa entre els segles XVIII i XIX.

Des d'un punt de vista d'evidències arqueològiques s'ha documentat les restes d'un dipòsit (UE 19), molt mamés, segurament posterior a l'aixecament de l'edifici **[Fotografies 16 i 17]**. Nosaltres, pels materials constructius, situem l'estructura en algun moment del segle XIX. Estava obrat amb pedra sense treballar i maons massissos, i l'ús de morter de calç de color blanc contrasta notablement amb el morter de color ataronjat emprat en la construcció de l'edifici en els anys 20 del segle XVIII. Es trobava amortitzat per l'estrat UE 20, com ja hem assenyalat més amunt **[Fotografies 15 i 19]**. La part més alta de dipòsit va aparèixer per sota de l'estrat UE 11, a uns 40 cm per sota del paviment de circulació. Les parets que delimitaven l'espai del dipòsit pròpiament dit (50 x 36 cm) es van documentar a 70 cm per sota del paviment a una cota absoluta d'uns 3'08 m s.n.m. Les dimensions totals no es coneixen: una de les cares té unes dimensions d'1'60 m, però l'altra és desconeguda doncs s'endinsa vers el tall sud de la cala: només s'ha documentat un màxim de 0'78 m en aquella direcció. L'interior del dipòsit presentava una fondària màxima conservada de 24 cm.¹¹ Estava omplert per un sediment poc compactat (UE 21), de color marró fosc i matriu sorrenca. No va donar cap material ceràmic o de qualsevol altra naturalesa. Al final del dipòsit es van documentar unes pedres i maons disposats en el fons, probablement relacionats amb la solera de l'estructura en origen, però que vam documentar mogudes i en molt mal estat **[Fotografia 18]**. Finalment, després de la seva documentació —atès que es tractava d'una estructura contemporània, posterior a la construcció de l'edifici—, es va procedir al desmuntatge de la part que quedava dins la caixa de l'ascensor, desmuntatge que es va fer manualment, amb l'ajuda del martell elèctric **[Fotografia 20]**.

¹¹ De fet, el final gaire bé arriba a la cota final de la caixa de l'ascensor.

Per últim, també mencionem la presència d'un mur (UE 17) adossat a la cimentació oest de l'edifici, amb 0'22 m d'amplada i 1'50 m de llargària, que no és la total **[Fotografies 21-23]**. Es tracta d'un mur que es documenta sota l'estrat UE 11 i baixa només 0'64 m. Està obrat amb carreus sense treballar i morter de calç de color blanc, idèntic al utilitzat per al dipòsit, per la qual cosa creiem que ha d'estar vinculat amb ell. L'extrem oest del dipòsit es recolza en el citat mur UE 17, però aquest s'allarga fins a tocar la cimentació nord de l'edifici, més enllà del punt on arriba el dipòsit, que es queda a la zona central de la cala **[Fotografies 11, 13, 21 i 24]**. Pensem que les UE 17 i 19 funcionen a l'hora, però el fet que el dipòsit es trobi tant malmès, sumat a les reduïdes dimensions de la cala, impedeix veure la veritable relació entre ambdós elements, més enllà de la relació estrictament física del contacte entre ells. Aquest mur també es va desmuntar parcialment després de la seva documentació **[Fotografia 25]**.

En cap cas s'ha arribat al terreny geològic a la cota assolida d'1'30 m sota el nivell de pavimentació superficial (2'84 m s.n.m.).

Rasa de recalçament

La rasa es devia fer a tocar d'una paret de 2'5 m de longitud que es troba just a l'entrada a mà esquerra i separa aquesta estància de la escala del costat. Per no descalçar totalment la paret, que suporta el pes del forjat superior, es va decidir fer-la en tres parts, tres pous de recalçament de 0'90 m x 0'70 m i 0'70 m de profunditat **[Fotografia 26]**. Primer es va fer el tram central, després de col·locar la faixa armada es devia abocar el formigó i deixar assecar. Completat aquest procés es podia passar al segon pou i posteriorment al tercer, seguint els mateixos passos. Les llargues esperes que suposaven controlar les tres cales ens vam decidir a fer el control de la primera i valorar, en funció dels resultats, la necessitat de fer el mateix amb les altres dues. En aquest sentit els resultats van ser negatius. L'estratigrafia, sense estructures arqueològiques associades ni indicis de la seva presència, va ser la següent **[Fotografia 27]**:

UE 100: Pavimentació actual, formada per rajoles, una capa de tela asfàltica i el ciment pòrtland que li serveix de sustentació. Té uns 24 cm de potència i es situa a uns 3'80 m s.n.m.

UE 101: Per sota, es va documentar les restes d'una segona pavimentació, feta amb rajoles quadrangulars (25 x 25 cm) i morter de calç de color blanc. Estava trencada i la situem al segle XIX o principis del XX pel tipus de morter emprat.

UE 102: Estrat que es troba per sota del paviment 101. De matriu argilosa, color ataronjat, compacte, conté algunes restes de material constructiu, però no elements de cultura material que pogués donar pistes per la seva datació. Malgrat que el color no és coincident amb l'estrat UE 22, podria tractar-se del mateix, doncs aquest últim ja presentava colors diversos, amb tonalitats cromàtiques marrons, ocres i grisenques.

També vam documentar la cimentació (UE 104) d'aquest envà (UE 105), que només baixa 24 cm des del nivell de circulació actual, sense sabata de fonamentació **[Fotografia 28]**. Sembla una paret de construcció posterior a l'edifici, o en qualsevol cas parts d'ella han estat reformades, amb trams obrats amb pedra i d'altres amb maons. En qualsevol cas el morter és d'un color blanquinós.

A la vista d'aquests resultats vam decidir concloure en aquest punt el control arqueològic, atès els resultats negatius, la nul·la evidència de restes arqueològiques i l'escassa profunditat a la que arribava la rasa (3'08 m s.n.m.), que en cap cas assoliria la fondària dels nivells geològics.

8. CONCLUSIONS

El projecte de reforma i rehabilitació que s'ha d'efectuar a la finca número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai, al barri de La Ribera, obligava a fer un seguiment arqueològic en previsió de la presència de restes antics. Aquests treballs de rehabilitació es centren bàsicament en l'execució del fossat d'un ascensor (1'90 x 1'50 x 1'30 m de fondària) i una petita rasa de recalçament de reforç d'una paret ja existent, de 2'5 m de llargària.

Des d'un punt de vista arqueològic, a la cala de l'ascensor, s'ha documentat les restes d'un dipòsit (UE 19) molt malmès. Les dimensions totals no es coneixen: una de les cares té unes dimensions d'1'60 m, però l'altra és desconeguda doncs s'endinsa vers el tall sud de la cala: només es va documentar un màxim de 0'78 m en aquella direcció. Obrat amb pedra sense treballar i maons massissos, i morter de calç de color blanc, que contrasta notablement amb el morter empleat en la construcció de l'edifici dels anys 20 del segle XVIII, de color ataronjat. L'interior del dipòsit presentava una fondària màxima conservada de 24 cm. Estava omplert per un sediment poc compactat (UE 21), de color marró fosc i matriu sorrenca i que no va donar cap material ceràmic o de qualsevol altra naturalesa. Situem l'estructura al segle XIX. Estava amortitzada per un estrat amb abundant material constructiu i pedres, amb alguns fragments de rajoles del segle XX. A la vegada, la rasa de fonamentació del dipòsit retallava un estrat de matriu argilosa (UE 22), compacte, de colors marrons, ocres i grisencs, amb material constructiu (fragments de maons massissos, teula àrab, morter, etc.), però que no va proporcionar cap resta de cultura material que pogués servir per a datar-lo. En qualsevol cas, sembla que l'estrat s'entregava al mur de cimentació de l'edifici, i no estava retallat per aquest, la qual cosa indica que la seva cronologia es troba entre els segles XVIII i el XIX. Finalment, la part de l'estructura que quedava afectada per la caixa de l'ascensor, va ser desmuntada després de la seva documentació arqueològica.

A la rasa de recalçament es va controlar un dels tres pous de 0'90 m x 0'70 m i 0'70 m de profunditat en què es va dividir la rasa projectada originalment. El resultat va ser negatiu des d'un punt de vista arqueològic. Per sota de la pavimentació només es va documentar una pavimentació més antiga (UE 101) —segurament del segle XIX o principis del XX pel morter de color blanc utilitzat—, i un estrat (UE 102) de matriu argilosa, color ataronjat, compacte, que conté algunes restes de material constructiu, però no elements de cultura

material que pogués datar-lo. Podria tractar-se del mateix estrat 22 documentat a la cala de l'ascensor, encara que el color no és coincident, però sí la textura i les cotes. No es van documentar estructures arqueològiques ni cap indici de la seva presència.

En cap cas, ni a l'ascensor ni al pou de recalçament, es va arribar al terreny geològic.

9. BIBLIOGRAFIA

ALBERCH I FUGUERAS, Ramon (dir.) (1999): *Els Barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella, l'Eixample*. Enciclopèdia Catalana-Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

ARTIGUES, Pere Lluís; FERNÁNDEZ, Antoni (2002): *Memòria de la intervenció arqueològica a l'antic mercat del Born. Novembre de 2001 – abril de 2002 (Codi: 003/02 i 044/01)*. Centre de Documentació del Servei d'Arqueologia de Barcelona. Inèdita.

ARTIGUES, Pere Lluís; FERNÁNDEZ, Antoni (2014): "El jaciment arqueològic de l'antic mercat del Born. La seva darrera fase d'ús (1700-1717)", a *Quarhis*. Època II, núm. 10. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

CARANDINI, A. (1997): *Historias en la Tierra. Manual de excavación arqueológica*. Ed. Crítica, Barcelona.

CASTELLÀ FABRÉ, Albert (2017): "Carrer de l'Esparteria,8", a *Anuari d'Arqueologia i Patrimoni de Barcelona 2015*. MUHBA, Institut de Cultura, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

DD.AA. (1984): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya: El Barcelonès i el Baix Llobregat, vol. VIII*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.

DD.AA. (2014): "El Born, una ciutat sota un mercat", a *Quarhis*. Època II, núm. 10. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

GARCÍA ESPUCHE, Albert (2014): "El Born i el coneixement històric", a *Quarhis*. Època II, núm. 10. MUHBA. Institut de Cultura. Barcelona.

HARRIS, E. C. (1990): *Principios de estratigrafía arqueológica*, Ed. Crítica, Barcelona.

PALET, Josep Maria (1994): *Estudi territorial del Pla de Barcelona: Estructuració i evolució del territori entre l'època íbero-romana i l'altmedieval segles II-I aC - X-XI dC*. Estudis i Memòries d'Arqueologia de Barcelona, núm. 1, Institut de Cultura, Barcelona.

SOLÉ, Luís (1963): *Ensayo de interpretación del cuaternario barcelonés*. Miscellanea Barcinonensia, III, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.

TRÓCOLI, Isabel G.; SOSPEDRA, Rafel (Eds.) (1992): *Harris Matrix. Sistemas de registre en Arqueologia (2 vols.)*, Pagès Editors, Lleida.

NETGRAFIA

AJUNTAMENT DE BCN: <https://ajuntament.barcelona.cat/ciutatvella/ca/el-districte-i-els-seus-barris>

Memòria de la intervenció arqueològica al carrer de la Volta d'en Dusai, 5 de Barcelona (Barcelonès).

CARTA ARQUEOLÒGICA DE BARCELONA:

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/1842>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/685>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/687>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/3809>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/684>

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/1557>

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA: <http://enciclopedia.cat/EC-GEC-0055350.xml>

THEROS, Xavier (2016): *Voltes i Arcs*. https://www.ara.cat/suplements/diumenge/Voltes-arcs_0_1657034291.html

10. FITXES DE LES UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 10
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Pavimentació superficial.		
DESCRIPCIÓ :	La UE inclou la pavimentació de rajoles, una capa de tela asfàltica i el ciment portland que li serveix de sustentació. Té uns 30 cm de potència i es situa a uns 3'80 m s.n.m.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	100	Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	11	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 11	
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XX		
DEFINICIÓ :	Estrat.			
DESCRIPCIÓ :	Petit estrat de terra solta, de només uns 8 cm de potència, de color grisenc, amb restes de deixalles.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	17, 19, 20	Es cobert per	10
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 12	
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII		
DEFINICIÓ :	Retall de cimentació.			
DESCRIPCIÓ :	Retall de cimentació del mur oest de l'àmbit intervingut.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	13
	Cobreix a		Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 13
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII	
DEFINICIÓ :	Fonamentació.		
DESCRIPCIÓ :	Mur oest de l'àmbit intervingut, fet amb pedres de mitjanes dimensions, majoritàriament sense treballar, unides amb morter de calç de color ataronjat.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	12	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 24
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza 15
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 14
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII	
DEFINICIÓ :	Retall de cimentació.		
DESCRIPCIÓ :	Retall de cimentació del mur nord de l'àmbit intervingut.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 15
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 15
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII	
DEFINICIÓ :	Fonamentació.		
DESCRIPCIÓ :	Mur nord de l'àmbit intervingut, fet amb pedres de mitjanes dimensions, majoritàriament sense treballar, unides amb morter de calç de color ataronjat.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	14	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 23
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a	13	Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 16
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Retall de fonamentació.	
DESCRIPCIÓ :	Retall de fonamentació del mur UE 17, relacionat amb el dipòsit UE 19.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per 17
	Cobreix a	Es cobert per
	Talla a 22	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 17
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Mur.	
DESCRIPCIÓ :	Mur adossat a la cimentació oest de l'edifici, amb 0'22 m d'amplada i 1'50 m de llargària, que no és la total. Es documentan 0'64 m de potència. Està obrat amb carreus sense treballar i morter de calç de color blanc. L'extrem oest del dipòsit es recolza en aquest mur, però el mur s'allarga fins a tocar la cimentació nord de l'edifici.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a 16	Es reblert per
	Cobreix a	Es cobert per
	Talla a	Tallat per
	Es recolza a 13, 15	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 18
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Rasa de fonamentació.	
DESCRIPCIÓ :	Rasa de fonamentació del dipòsit UE 19.	
MATERIAL DIRECTOR :		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a
	Rebleix a	Es reblert per 19
	Cobreix a	Es cobert per
	Talla a 22	Tallat per
	Es recolza a	Se li recolza
	S'entrega a	Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 19		
Sector: Ascensor		Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX	
DEFINICIÓ :	Dipòsit.			
DESCRIPCIÓ :	Obrat amb pedra sense treballar, maons massissos i morter de calç de color blanc. Les parets que delimitaven l'espai del dipòsit pròpiament dit (50 x 36 cm) es van documentar a 70 cm per sota del paviment. Les dimensions totals no es coneixen: una de les cares té unes dimensions d'1'60 m, però l'altra és desconeguda doncs s'endinsa vers el tall sud de la cala. L'interior del dipòsit presentava una fondària màxima conservada de 24 cm.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	18	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	11, 20
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 20		
Sector: Ascensor		Codi: 089/18	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Estrat.			
DESCRIPCIÓ :	Paquet de terra argil·losorrenca, solta, de color marró fosc, amb abundant presència de runa i pedres de mitjanes dimensions. Va proporcionar algun fragment de ceràmica contemporània (fragment de plat del segle XX) i fragments de rajoles de cuina o bany molt modernes.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	19	Es cobert per	11
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a	17	Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 21		
Sector: Ascensor		Codi: 089/18	Cronologia: Contemporània	
DEFINICIÓ :	Estrat.			
DESCRIPCIÓ :	Sediment poc compactat, de color marró fosc i matriu sorrenca.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a	19	Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	20
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 22
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII-XIX	
DEFINICIÓ :	Estrat.		
DESCRIPCIÓ :	Presenta matriu argilosa, compacte, de colors marrons i grisencs, amb material constructiu (fragments de maons massissos, teula àrab, morter, etc.).		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a	102
	Rebleix a	Es reblert per	
	Cobreix a	Es cobert per	11
	Talla a	Tallat per	16, 18
	Es recolza a	Se li recolza	
	S'entrega a	13, 15	Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 23	
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII		
DEFINICIÓ :	Paret nord de l'espai intervingut.			
DESCRIPCIÓ :	Obrat amb carreus sense treballar o lleugerament desbastats, amb incrustacions de maons massissos, tot unit amb morter de calç de color ataronjat.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a		
	Rebleix a	Es reblert per		
	Cobreix a	15	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a	24	Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 24	
Sector: Ascensor	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XVIII		
DEFINICIÓ :	Paret oest de l'espai intervingut.			
DESCRIPCIÓ :	Obrat amb carreus sense treballar o lleugerament desbastats, amb incrustacions de maons massissos, tot unit amb morter de calç de color ataronjat.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	Equivalent a		
	Rebleix a	Es reblert per		
	Cobreix a	13	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	23
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 100
Sector: Rasa cimentació	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Pavimentació superficial.		
DESCRIPCIÓ :	La UE inclou la pavimentació de rajoles, una capa de tela asfàltica i el ciment portland que li serveix de sustentació. Té uns 24 cm de potència i es situa a uns 3'80 m s.n.m.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	10	Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	101	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 101	
Sector: Rasa cimentació	Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX		
DEFINICIÓ :	Pavimentació.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment fet amb rajoles quadrangulars (25 x 25 cm) i morter de calç de color blanc.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	100
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.			UE : 102	
Sector: Rasa cimentació	Codi: 089/18	Cronologia: XVIII-XIX		
DEFINICIÓ :	Estrat.			
DESCRIPCIÓ :	De matriu argilosa, color ataronjat i compacte. Podria tractar-se del mateix estrat UE 22 documentat a la cala de l'ascensor.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	22
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 103	
Sector: Rasa cimentació		Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Rasa cimentació.		
DESCRIPCIÓ :	Rasa de fonamentació de la paret que separa aquest espai de les escales de la finca.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per 104
	Cobreix a		Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 104	
Sector: Rasa cimentació		Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Cimentació.		
DESCRIPCIÓ :	Cimentació que només baixa 24 cm des del nivell de circulació actual, sense sabata de fonamentació.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a	103	Es reblert per
	Cobreix a		Es cobert per 105
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

INTERVENCIÓ: Carrer de la Volta d'en Dusai, 5.		UE : 105	
Sector: Rasa cimentació		Codi: 089/18	Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Envà.		
DESCRIPCIÓ :	Paret de separació entre l'espai de la intervenció i les escales de la finca. Obrada amb trams amb pedres i d'altres amb maons. Morter de calç blanc.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	104	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

11. DOCUMENTACIÓ GRÀFICA

11.1. Documentació Planimètrica

NOM DEL PROJECTE

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL
CARRER DE LA VOLTA D'EN DUSAI, 5

CODI 089/18

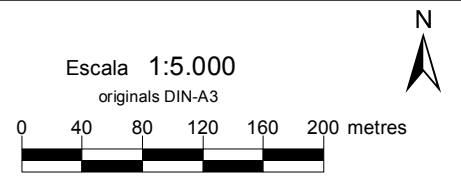
MUNICIPI

BARCELONA

DISTRICTE

CIUTAT VELLA

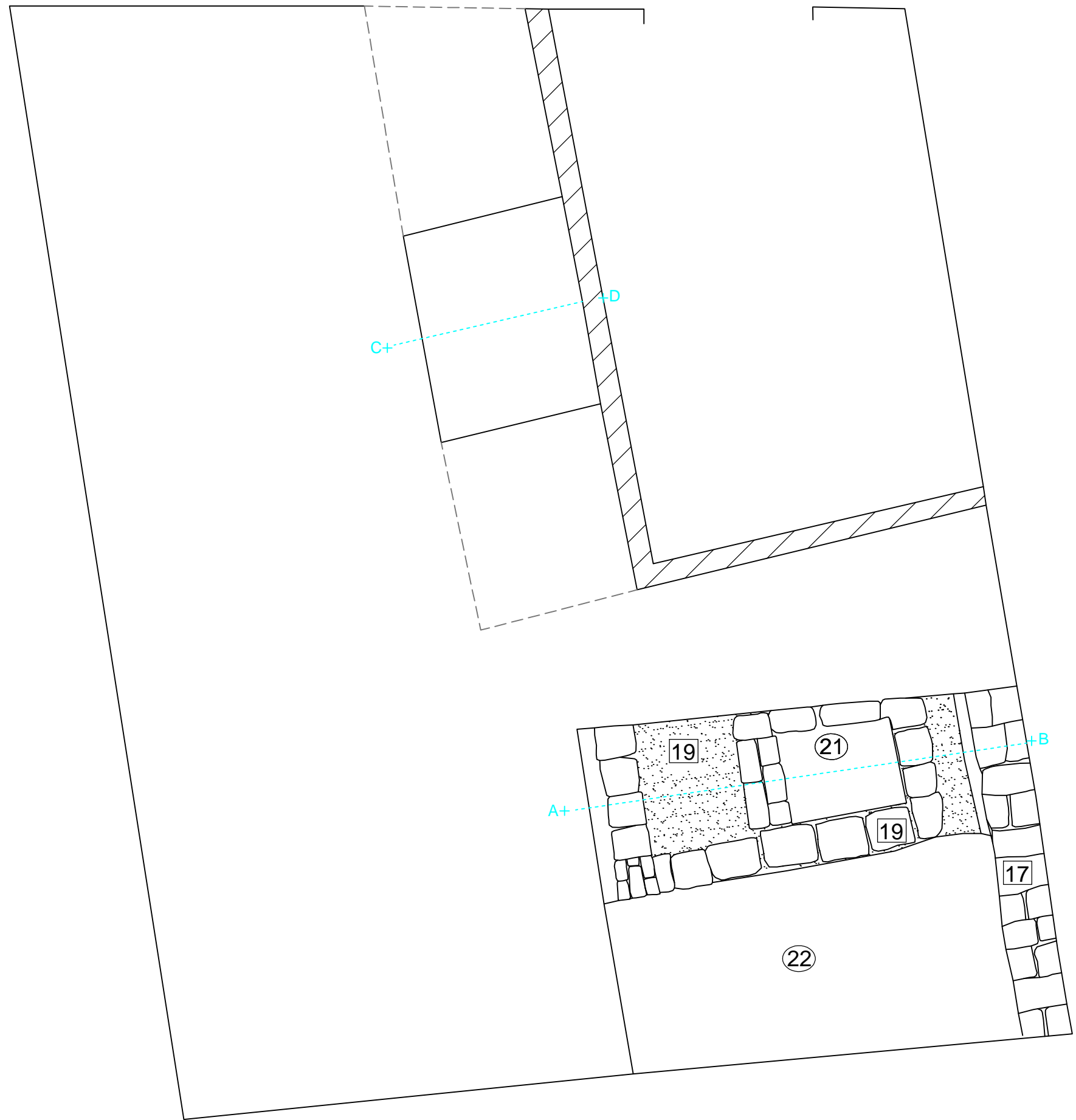
LLEGGENDA

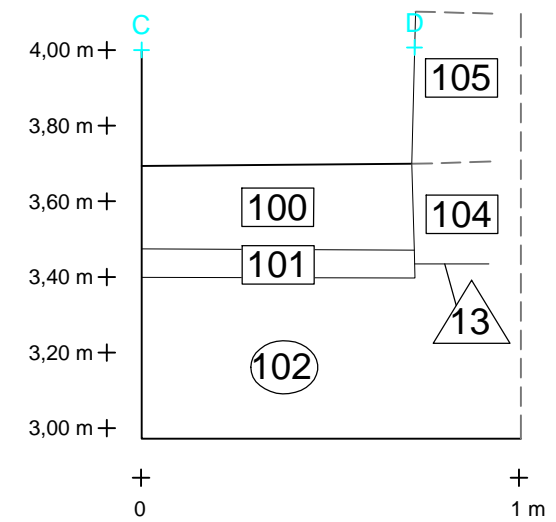
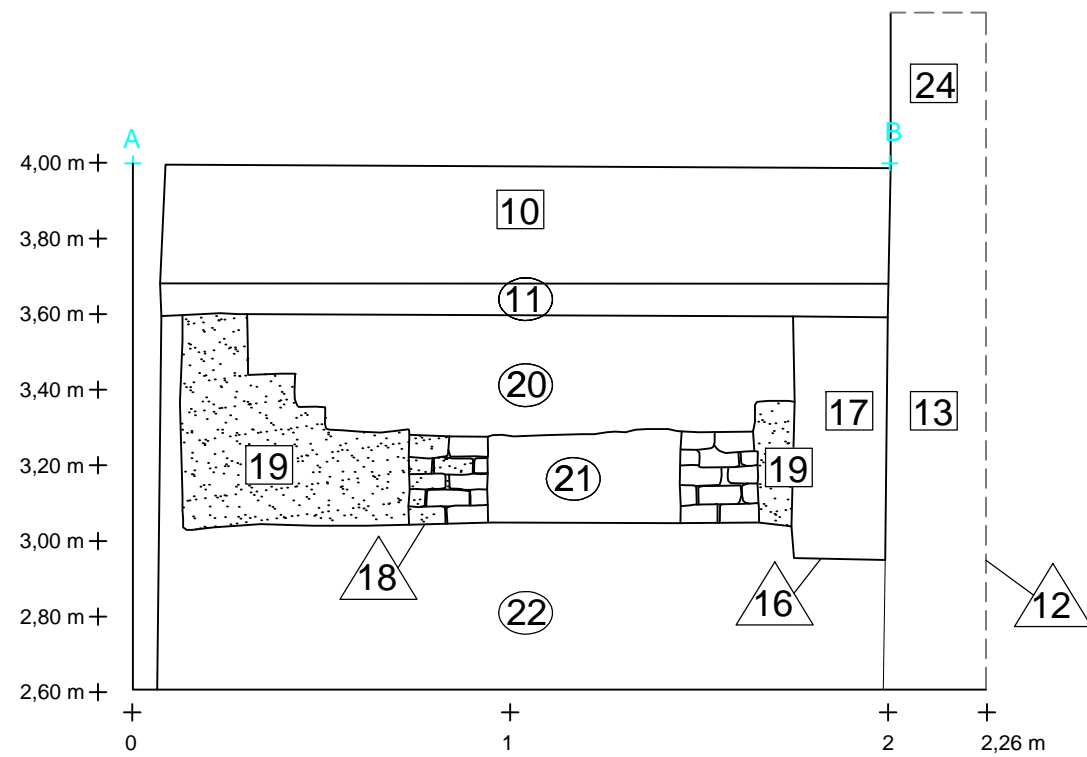

BASE CARTOGRÀFICA: ICC www.icc.cat
PROJECCIÓ UTM FUS 31N / ETRS 89

PLÀNOL NÚM.: 1

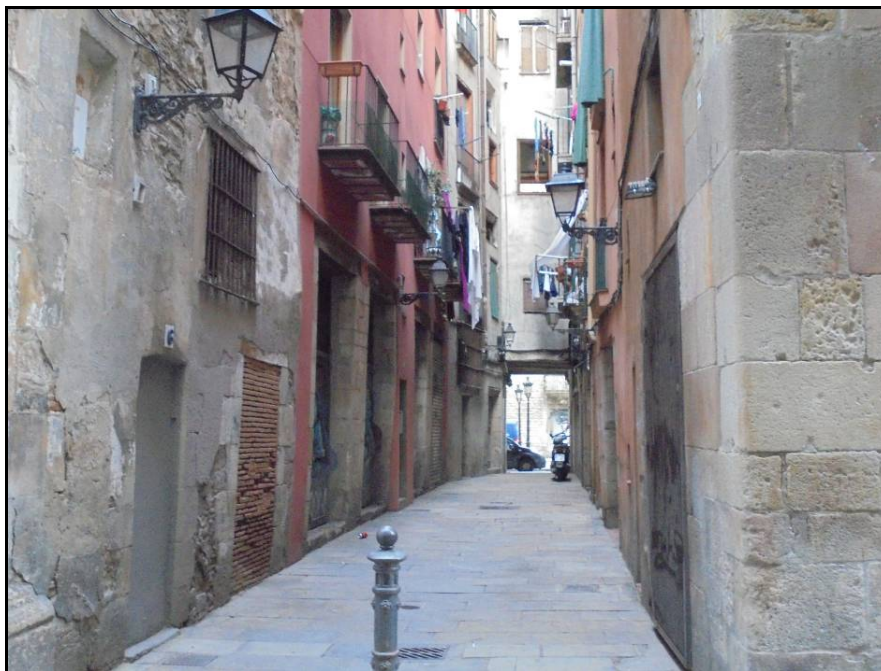

11.2. Documentació fotogràfica

Fotografia 1: Vista de l'accés al carrer de la Volta d'en Dusai des del Passeig del Born.

Fotografia 2: Vista del carrer de la Volta d'en Dusai des del carrer d'Esparteria.

Fotografia 3: Entrada a la finca número 5 del carrer de la Volta d'en Dusai; a la dreta l'entrada al petit espai de la intervenció.

Fotografia 4: Any 1722 gravat a la llinda d'una finestra, al núm. 3 del carrer de la Volta d'en Dusai.

Fotografia 5: Any 1724 gravat a la llinda de la porta del núm. 13 del carrer d'Esparteria (núm. 7 del carrer de la Volta d'en Dusai).

Fotografia 6: Edifici de l'any 1698, cantonada dels carrers d'Esparteria i Volta d'en Dusai.

Fotografia 7: Creu grega i l'any 1698 a sota, gravats a la llinda de la porta del núm. 11 del carrer d'Esparteria (núm. 6 del carrer de la Volta d'en Dusai).

Fotografia 8: Interior de l'àmbit de intervenció, vist des de l'entrada.

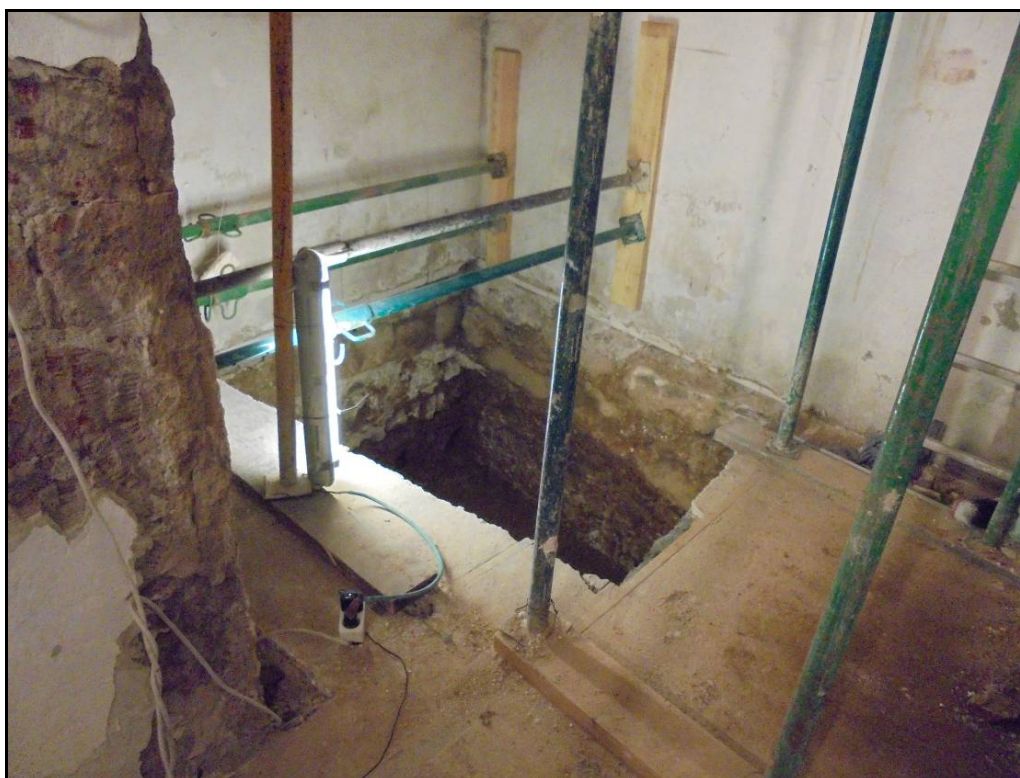
Fotografia 9: Trencament amb martell elèctric del paviment al lloc d'instal·lació del nou ascensor.

Fotografia 10: Caixa de l'ascensor sense la pavimentació de rajoles.

Fotografia 11: Caixa de l'ascensor un cop finalitzats els treballs d'excavació i desmuntatge de les estructures.

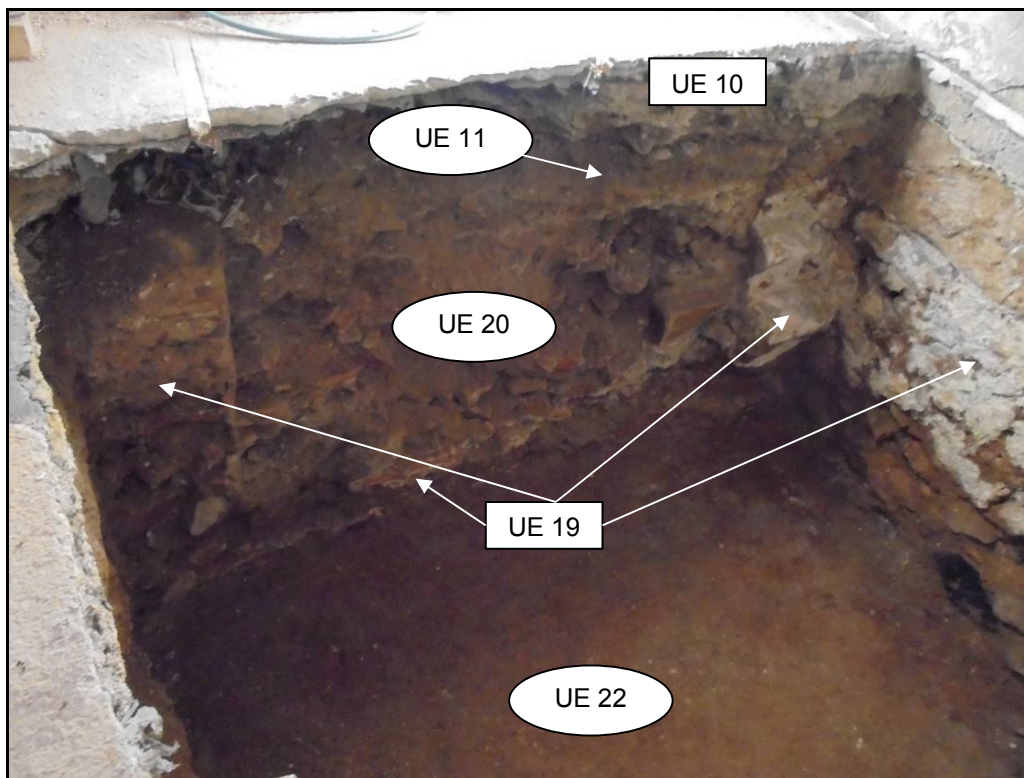
Fotografia 12: Caixa de l'ascensor finalitzada, cantonada nord de l'àmbit d'actuació.

Fotografia 13: Fonaments de la paret oest de la finca (UE 13).

Fotografia 14: Fonaments de la paret oest de la finca (UE 15).

Fotografia 15: Estratigrafia documentada a la caixa de l'ascensor.

Fotografia 16: Vista del dipòsit (UE 19) documentat a la caixa de l'ascensor, vist des del costat oest.

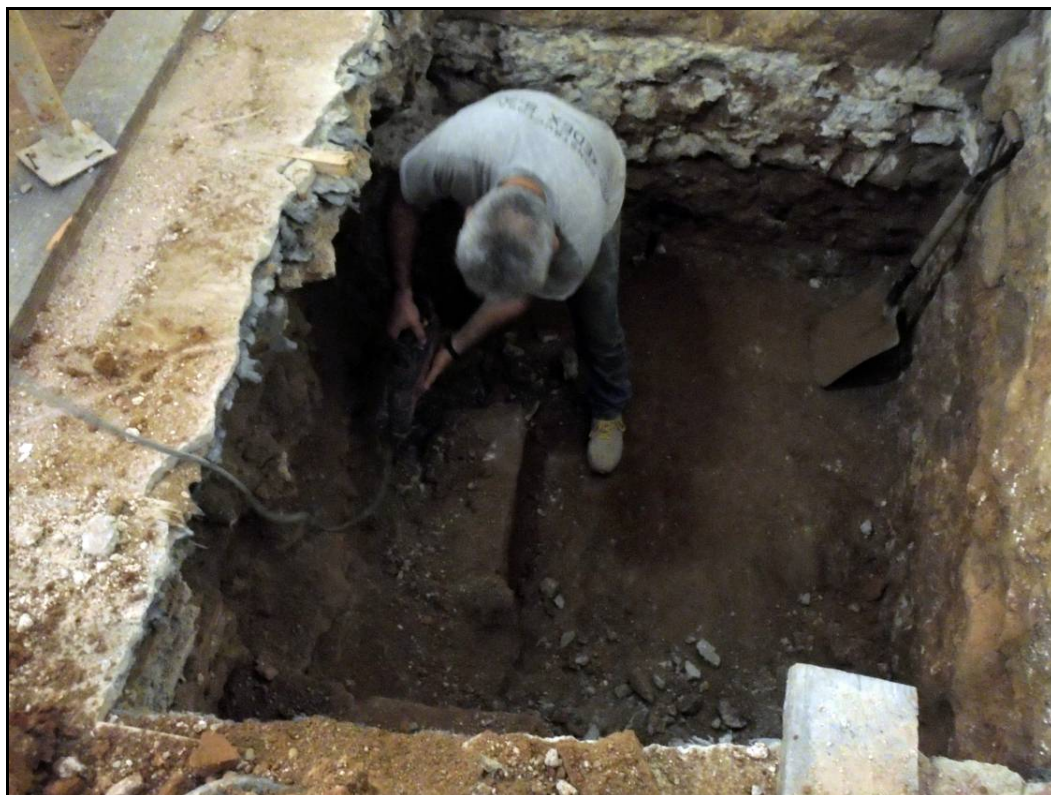
Fotografia 17: Vista del dipòsit (UE 19) documentat a la caixa de l'ascensor, vist des del costat est.

Fotografia 18: Fons del dipòsit buidat de sediment.

Fotografia 19: Amortització del dipòsit.

Fotografia 20: Desmuntatge del dipòsit manualment.

Fotografia 21: Mur UE 17, adossat a la cimentació de la paret oest.

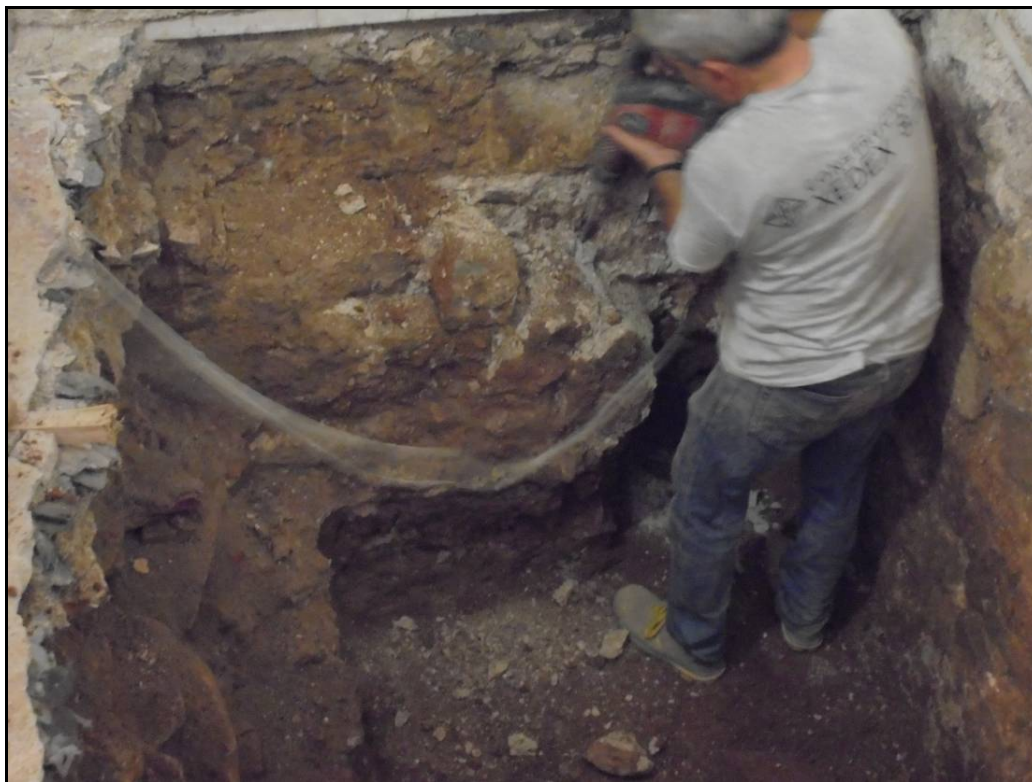
Fotografia 22: Detall del mur UE 17, amb l'empremta del dipòsit UE 19 a l'esquerra.

Fotografia 23: Detall del mur UE 17, amb l'empremta del dipòsit UE 19 a l'esquerra.

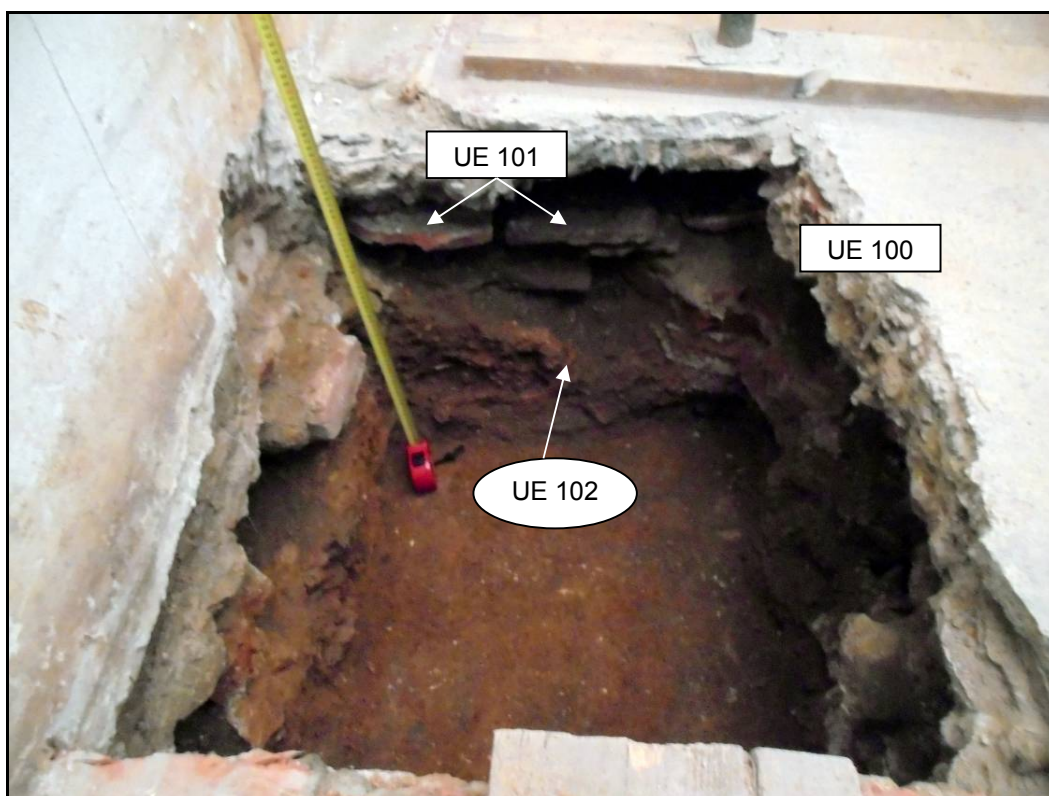
Fotografia 24: empremta de calç blanca del mur UE 17 a la cimentació de la paret oest de l'edifici.

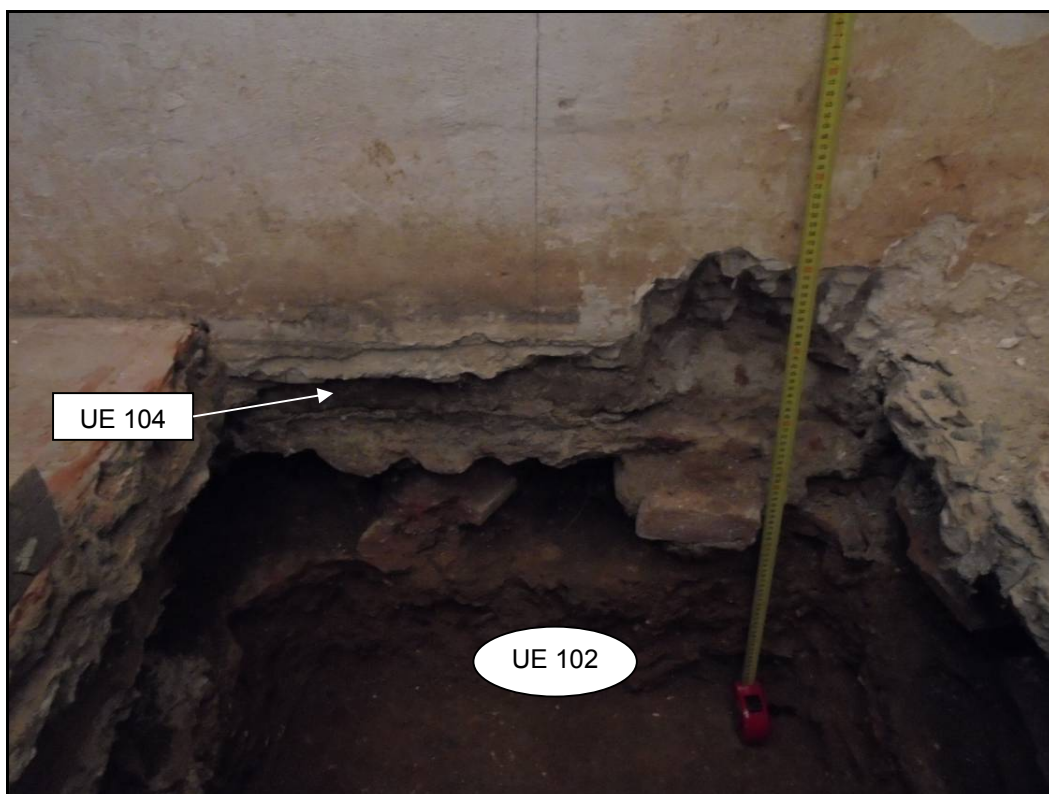
Fotografia 25: Desmuntatge del mur UE 17 manualment.

Fotografia 26: Pou de recalçament a l'envà oest d'entrada a aquest àmbit.

Fotografia 27: Estratigrafia registrada al pou de recalçament.

Fotografia 28: Fonament de l'envà oest d'entrada a l'àmbit de l'ascensor.